

lediği ve ölümünden bir ay kadar önce dergâhta okunan "Şevkutarab Mevlevî Âyini"ni, talebesi olmasına rağmen İsmâil Dede'ye ithaf etmesi, aralarında ki samimiyetin bir neticesidir. Ali Nutkî Dede'den zamanımıza ulaşan tek eser olan bu Mevlevî âyininin Türkiye'de ayrı zamanlarda yapılan iki nota neşrinde İsmâil Dede'nin eserleri arasında gösterilmesinin sebebi anlaşılamamıştır.

BİBLİYOGRAFYA :

Esrar Dede, *Tezkire*, Süleymaniye Ktp., Hâlet Efendi Mülhaku, nr. 109, vr. 112^b; Şeyh Galib, *Şerh-i Cezîre-i Mesnevî*, Süleymaniye Ktp., Hâlet Efendi, nr. 183, vr. 2^a; a.mlf., *Divan*, Bulak 1252, s. 119; Ali Nutkî Dede — Abdülbâki Nâsir Dede, *Defteri Derûşân*, Süleymaniye Ktp., Nâfiz Paşa, nr. 1194, vr. 1^b, 4^b, 7^b, 10^b, 24^b, 53^a, 91^b; Fatîh, *Tezkire*, s. 410-411; Hâşim Mustafa b. Yûsuf, *Vâridât*, Süleymaniye Ktp., Hacı Mahmud Efendi, nr. 3910/9, vr. 30^b; Ali Enver, *Semâhâne-i Edeb*, İstanbul 1309, s. 236; Mehmed Ziyâ, *Yenikapı Mevlevîhânesi*, İstanbul 1329, s. 144-148; Mehmed Şükrî, *Silsilenâme*, Üsküdar Selim Ağa Ktp., Hüdâyî Kitapları, nr. 1098, vr. 32^b; Hüseyin Vassâf, *Seft-ne*, V, 206; Rauf Yektâ, *Esâtîz-i Elhân III: Dede Efendi*, İstanbul 1343, s. 127-128, 131; Uzunçarşılı, *Kütahya Şehri*, İstanbul 1932, s. 259; *Türk Musikisi Klasiklerinden İlahîler: Mevlevî Âyinleri* (İstanbul Konservatuvarı neşriyatı), İstanbul 1937, XIII, 637-648; Ergun, *Antoloji*, II, 413-415, 429, 435, 438, 513; Ezgi, *Türk Musikisi*, V, 429; Sadettin Heper, *Mevlevî Âyinleri*, Konya 1974, s. 235-244; Abdülbâki Gölpınarlı, "Şeyh Galib", *İA*, XI, 463.



NURİ ÖZCAN

ALİ b. ÖMER el-KÂTİBİ

(bk. KÂTİBİ, Ali b. Ömer).

ALİ PAŞA, Arabacı

(ö. 1104/1693)

Osmanlı sadrazamı.

1029 (1620) yılında Ohri'de doğdu. Medrese tahsilinden sonra bazı önemli kişilere imamlık, bazı yerlerde de kadılık ve nâiblik yaptı. Daha sonra Köprülüzâde Mustafa Paşa'ya intisap ederek önce sadâret kethüdâsı, 1690'da yeniçeri ağası, ardından vezir ve rikâb* kaymakamı oldu. Şeyhülislâm Ebû Saidzâde Feyzullah Efendi ve Kazasker Yahyâ Efendi'nin himaye ve tavsiyeleriyle 1691'de Mustafa Paşa'nın yerine sadrazamlığa getirildi. O sırada, devam etmekte olan Osmanlı-Avusturya savaşında ordunun başında bulunmak üzere Belgrad'a gitmesi gerekirken birtakım

bahanelerle oraya gitmediği gibi, çeşitli sebeplerle muhaliflerini idam ettirmeyi veya sürgüne göndermeyi başardı. Bu sırada Belgrad ve dolaylarında oldu perişan bir haldeydi. Ülke dahilindeki işler de çok bozulmuş, devletin siyasi otoritesi sarsılmıştı. Sonunda Ali Paşa'nın çevirdiği entrikalar padişah tarafından anlaşıncı 1692 Martı sonlarında azledilerek önce Gelibolu'ya, ardından Rodos'a sürüldü. Kısa bir süre sonra tekrar sadrazam olacağı yolunda bazı dedikodular çıkması üzerine orada katledildi (1693). İstanbul ve Edirne'deki eşya ve emlakine devletçe el kondu.

Ali Paşa, ölümüne veya sürgüne mahkûm edilen kimseleri önce huzuruna getirtir, sonra da sarayda binek taşına çektiği bir araba ile gidecekleri yere gönderirdi. Aynı şekilde, düşmanı olan kızlar ağası Uzun İsmâil Ağa'yı padişahın huzurundan kovarak azli için baskı yapması ve ağayı sürgüne göndermek üzere, teamüle aykırı olarak saraya bir araba yollaması II. Ahmed'i çok kızdırmış, Ali Paşa'nın kendisi o arabaya bindirilerek Rodos'a sürgüne gönderilmiştir. "Arabacı" sıfatını bu olaydan sonra aldığı nakledilir. Bahâdîrzâde, Kadî ve Arpa Kulu lakaplarıyla da anılan Ali Paşa, çağdaşlarınca yalancılık, düzenbazlık ve garazkârlık gibi kötü sıfatlarla itham edilmiştir.

BİBLİYOGRAFYA :

BA, MD, nr. 101, s. 82; nr. 102, s. 198-199; nr. 104, s. 43, 174; BA, Ali Emîrî-II. Ahmed, nr. 549, 1794, 2092; Defterdar Mehmed Paşa, *Zübde-i Vekâiyât* (haz. Abdülkadir Özcan, doktora tezi, 1979), İÜ Ed.Fak., Tarih Seminer Kitaplığı, nr. 3276, III, 22, 81, 95-96, 116-117; Anonim *Osmanlı Tarihi*, Berlin Staatsbibliothek, nr. Hs. 216, vr. 40^b-43^a; Silâhdar, *Târih*, II, 596-597, 602-603, 622-623, 626-634; Râşid, *Târih*, II, 185-186, 210-211; Dimitri Kantemir, *Osmanlı İmparatorluğu'nun Yükseliş ve Çöküş Tarihi* (trc. Özdemir Çobanoğlu), Ankara 1980, III, 209, 222, 223, 228, 441; *Hadîkatü'l-vüzerâ*, s. 118-119; Şeyhî, *Vekâiyü'l-fuzalâ*, I, 101-102; *Sicill-i Osmânî*, III, 520; Aliye Önay, *Arabacı Ali Paşa* (lisans tezi, 1964), İÜ Ed. Fak., Tarih Seminer Kitaplığı, nr. 700; R. Ekrem Koçu, "Ali Paşa, Arabacı", *İA*, I, 324-325; R. Mantran, "Ali Paşa, Arabacı", *Et*² (Fr.), I, 405.



ABDÜLKADİR ÖZCAN

ALİ PAŞA, Atık

(bk. ATİK ALİ PAŞA).

ALİ PAŞA, Çandarlızâde

(bk. ÇANDARLI ALİ PAŞA).

ALİ PAŞA, Çorlulu

(bk. ÇORLULU ALİ PAŞA).

ALİ PAŞA, Damad

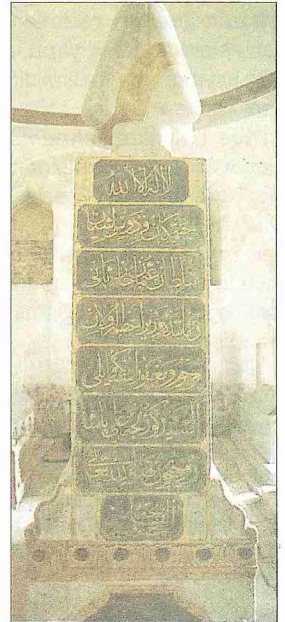
(bk. ŞEHİD ALİ PAŞA).

ALİ PAŞA, Güzelce

(ö. 1030/1621)

Osmanlı kaptan-ı deryası ve sadrazamı.

989 (1581) yılında doğdu. İstanköylü Ahmed Paşa'nın oğludur. Anne tarafından seyyiddir. Babası, Tunus beylerbeyi iken mehdîlik iddiası ile ortaya çıkan Yahyâ b. Yahyâ adlı bir şaki ile giriştiği savaşta öldü (1590). Bu sırada dokuz yaşlarında bulunan Ali Paşa bir süre sonra babasının adamları ile birleşerek intikamını aldı. Genç yaşta Dimyat sancağı beyliğine getirildi ve on beş yıl bu görevde kaldıktan sonra İstanbul'a geldi. 1605'te kendisine önce Yemen eyaleti, sonra Magosa sancağı verildiyse de kabul etmedi. Daha sonra iki yıl Tunus valiliğinde, üç yıl Mora sancak beyliğinde ve tekrar Kıbrıs'ta görevlendirildi. Ardından, vezirlik rütbesiyle ikinci defa Tunus beylerbeyiliğine tayin edildi. 17 Ocak 1617'de Halil Paşa'nın yerine kaptan-ı deryâ oldu. 23 Ağustos 1617'de Akdeniz'de şiddetli bir fırtınaya tutuldu, mayietindeki on bir kadirge kayboldu. I. Mustafa'nın tahta çıkışından sonra bir



Güzelce
Ali Paşa'nın
Yahyâ
Efendi
Dergâhı
hazîresindeki
mezar taşı -
Beşiktaş /
İstanbul

ara azledildiyse de 2 Ocak 1618'de ikinci defa aynı göreve getirildi. Donanma ile Akdeniz'e açıldığı üçüncü seferinde, ele geçirdiği altı kalyon ve ganimet mallarından 200 esirle çok miktarda parayı Sultan II. Osman'a hediye olarak getirdi; böylece diğer vezirler arasında imtiyazlı bir mevki kazandı. Bu sayede 23 Aralık 1619'da Öküz Mehmed Paşa'nın yerine sadrazam oldu. Bu görevde iken hazinenin giderlerini karşılamak üzere büyük gayret sarfetti; hatta kendisinden önceki sadrazam da dahil olmak üzere birçok devlet adamının mallarını müsadere ettirdi. II. Osman'a değerli hediyeler sunarak onun gözüne girmeyi başardı; bu şekilde muhaliflerini kısa zamanda merkezden uzaklaştırdı. Sadrazamlığı sırasında II. Osman'ı Lehistan seferi için teşvik eden Ali Paşa 15 Rebî-ülâhîr 1030'da (7 Mart 1621) vefat etti; Beşiktaş'ta Yahyâ Efendi Dergâhı yakınındaki türbesine defnedildi.

Güzelce Ali Paşa'nın kaptan-ı deryâlığı zamanında Sakız, Nakşe ve Andre sancakları Kaptanpaşa eyaletine bağlanmış, 9 Cemâziyelâhîr 1027'de (3 Haziran 1618) çıkarılan bir emr-i şerifle (BA, MAD, nr. 174, s. 12; BA, MD, nr. 82, s. 64/417) Mora mukâtaa* gelirleri deryâ beylerinin sâlyâne* ve masraflarına ocaklık tayin edilmiş, tersanede ve gemilerin donanımında bazı değişiklikler yapılmıştır (BA, MAD, nr. 9853, s. 24). Güler yüzlü, hayır ve hasenat sahibi bir kimse olan ve Çelebi lakabı ile de tanınan Güzelce Ali Paşa, Sakız ve Yeniköy'de birer camii inşa ettirmiş, Kasımpaşa'daki Emîr Efendi Zâviyesi'ne de su getirmiştir.

BİBLİYOGRAFYA:

BA, MAD, nr. 174, s. 12; nr. 9853, s. 24; BA, MD, nr. 82, s. 64/417; Atâî, *Zeyl-i Şakâik*, s. 657; Muhibbî, *Hulâsatü'l-eşer*, III, 140-141; Peçevî, *Târih*, II, 371, 375; Kâtip Çelebi, *Tuhfetü'l-kibâr ft esfâri'l-bihâr*, İstanbul 1141, vr. 65^a, 70^b; Naîmâ, *Târih*, II, 153, 173, 186-187; *Hadîkatü'l-vüzerâ*, s. 65-66; Ayvansarayî, *Hadîkatü'l-cevâmi'*, II, 114, 139; Mehmed İzzet, *Harîta-i Kapûdânân-ı Deryâ*, İstanbul 1285, s. 43-44; Solakzâde, *Târih*, s. 699-700; Reşad Ekrem Koçu, "Ali Paşa", *İA*, I, 330-331; R. Mantran, "Âli Paşa Güzelce", *Eİ²* (İng.), I, 395.



İDRİS BOSTAN

ÂLÎ PAŞA, Hadım

(bk. HADİM ÂLÎ PAŞA).

ÂLÎ PAŞA, Hekimoğlu

(bk. HEKİMOĞLU ÂLÎ PAŞA).

ÂLÎ PAŞA, Kemankuş

(bk. KEMANKUŞ ÂLÎ PAŞA).

ÂLÎ PAŞA, Kılıç

(bk. KILIÇ ÂLÎ PAŞA).

ÂLÎ PAŞA, Mehmed Emin

(1814-1871)

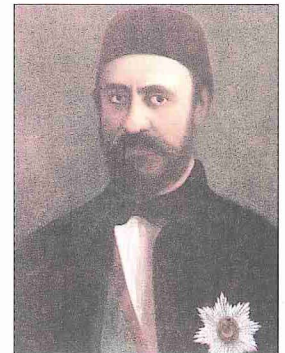
Osmanlı sadrazamı.

İstanbul'da Mercan'da doğdu. Babası Ali Rızâ Efendi, Mısır Çarşısı aktarlarından olup aynı zamanda çarşının kapıcılığını da yapmaktaydı. Mahalle mektebindeki ilk tahsilinden sonra Arapça dersleri almaya başladı, ancak babasının ölümü üzerine tahsilini terketmek zorunda kaldı. 1830'da bir aile dostunun aracılığıyla Dîvân-ı Hümâyun Kalemî'ne girdi ve buradaki âdete uygun olarak kendisine, boyunun kısalığından veya güzel tavrı ve kabiliyetinden dolayı "Âlî" mahlası verildi. Daha sonra bu mahlas ile şöret buldu. 1833'te Tercüme Odası'na girdi. 1835'te Avusturya İmparatoru I. Ferdinand'ın tahta çıkışını tebrik için gönderilen heyette ikinci başkâtip olarak Viyana'ya gitti; burada kaldığı bir buçuk yıl içinde Fransızca'sını ilerlettiği gibi diplomasi mesleğinin inceliklerini de öğrendi. 1837'de Petersburg'a gönderildi. Dönüşünde Dîvân-ı Hümâyun tercümanlığına tayin edildi. 1838'de Londra elçisi olan Mustafa Reşid Paşa ile birlikte elçilik müsteşarı sıfatıyla Londra'ya gitti. Reşid Paşa'nın oradan Paris'e geçmesi üzerine maslahatgûzar oldu. II. Mahmud'un ölümü ve Abdülmecid'in tahta çıkması üzerine Reşid Paşa ile birlikte İstanbul'a dönerek tekrar Dîvân-ı Hümâyun tercümanlığına başladı.

Reşid Paşa'ya intisap etmesi ve onun takdir ve himayesini kazanması, süratle yükselmesinde en önemli âmil oldu. 1840'ta, genç yaşta önce vekâleten getirildiği Hariciye müsteşarlığına kısa bir süre sonra asâleten tayin edildi. 1841'de Londra büyükelçiliğine getirildi, üç yıl kadar burada kaldı. Geri dönünce Meclis-i Vâlâ âzası oldu. Hâriciye Nâzırı Reşid Paşa'nın Paris'ten dönüşüne kadar ona vekâlet etti. Ardından Hariciye müsteşarlığına tayin edildi. Reşid Paşa'nın 1846'da sadrazam olması üzerine önce Hariciye nâzırı, bir süre sonra vezâret

rütbesiyle paşa oldu (1848). Reşid Paşa sadâretten azledilince Hariciye Nezâreti'nden alındı ve Ahkâm-ı Adliyye Riyâseti'ne nakledildi. Ancak Reşid Paşa'nın aynı yıl ikinci defa sadrazamlığa getirilmesi üzerine yeniden Hariciye nâzirliğine tayin edildi. Âlî Paşa 1852 yılında, henüz otuz sekiz yaşında iken Reşid Paşa'nın yerine sadrazam oldu. Hariciye Nezâreti'ne ise arkadaşı Fuad Efendi'yi tayin ettirerek yeni bir ekip oluşturmasını, Reşid Paşa'dan uzaklaşmasının başlangıcını teşkil etti. Âlî Paşa'nın, sadârete geçmesi ile ilgili olarak yapılan merasimden sonra Reşid Paşa'nın Balımanlı'daki yalısına giderek onun eteğini öpmek istemesi, ikisi arasındaki uzaklaşmayı önlemedi.

Aynı yıl sadrazamlıktan azledilen Âlî Paşa, yeni sadrazam Damad Mehmed Ali Paşa'nın teklifi ile önce İzmir, ardından Hüdâvendigâr valiliğine tayin edildi (1854). Kısa bir süre sonra da valilik üzerinde kalmak kaydıyla yeni açılan Meclis-i Âlî-i Tanzîmat reisliğine getirildi. Kırım Savaşı sırasında üçüncü defa Hariciye nâzırı oldu; savaşın sonunda yapılacak barışın protokolünü tesbit için Viyana'ya gönderildi. Mayıs 1855'te ikinci defa sadrazamlığa getirildi. Kırım Savaşı sonunda Paris'te toplanan konferansta Osmanlı Devleti'ni temsil etti ve 30 Mart 1856 tarihli Paris Barış Antlaşması'nı imzaladı. Gerek bu münasebetle ilân edilen Islahat Fermanı (18 Şubat 1856) sebebiyle, gerekse konferansta devletin menfaatlerini yeterince müdafaa edemediği ithamlarıyla, özellikle Reşid Paşa tarafından ağır tenkitlere uğradı ve azledildi (Kasım 1856); yerine Reşid Paşa getirildi. Teklif edilen Hariciye nâzirliğini reddetti, ancak Ağustos 1857'de Reşid Paşa'nın azli üzerine bu vazifeyi kabul etti; böylece Reşid Paşa ile olan küskünlüğünü açıkça gözler önüne sermiş oldu. Bununla beraber, Ekim 1857'de yeniden iş başına getirilen Reşid Pa-



Mehmed
Emin
Âlî Paşa